

REDACTIONEEL

Opvoeding en onderwijs als genderfabriek?

Janneke van Mens-Verhulst

De laatste jaren worden we in de media overspoeld met berichten over onderzoek waaruit zou blijken dat meisjes en jongetjes neurologisch wezenlijk verschillend zijn: zowel in de manier waarop hun hersenen zijn opgebouwd als waarop deze functioneren. Aan die bevindingen wordt dan de conclusie verbonden dat sekseverschillen 'dus' aangeboren zijn en dat we daarmee maar beter rekening kunnen houden in opvoeding, onderwijs en inrichting van de maatschappij. Merkwaardig is evenwel, dat op deze manier een ander belangrijk inzicht uit de neurologische wetenschappen buiten beschouwing blijft, namelijk dat het brein zich onder invloed van de omstandigheden in uiteenlopende richtingen kan ontwikkelen. Dankzij die plasticiteit van het brein kan een verschilspiraal ontstaan, waardoor een oorspronkelijk klein verschil uitmondt in grote psychische, sociale en culturele gevolgen. Evengoed kan een aanvankelijk verschil, zelfs als het groot is, in de loop der tijd vervagen of zelfs bijna verdwijnen. Juist vanwege die plasticiteit van het brein moeten we ons – zeker vanuit Genderstudies – de vraag blijven stellen welke sekseverschillen zich in de praktijk eigenlijk voordoen, op welke wijze opvoedings- en onderwijssituaties daaraan bijdragen en wat de relevantie van de sekseverschillen is.

Dit themanummer gaat over de ontwikkeling van meisjes en jongens in de context van gezin en school. Hierbij treft u een grote verscheidenheid aan invalshoeken aan. Als redactie hebben we daar bewust op aan-

gestuurd. Onze interesse ging uit naar opvoeding in *niet*-standaardgezinnen en naar bijdragen die zouden inhaken op de huidige ophef over de (veronderstelde) schoolachterstand van jongens.¹ Bovendien hebben we ons nadrukkelijk opengesteld voor zowel de verschilbenadering (welke sekseverschillen zijn aantoonbaar en hoe zijn ze te verklaren?) als de sociaal-constructivistische benadering (hoe worden sekseverschillen geconstrueerd en welke uitwerking hebben ze?).

Het resultaat is vooral een schat aan empirische gegevens. Bos, Van Rooij en Sandfort informeren ons over verschillen in genderidentiteitsontwikkeling tussen kinderen uit Nederlandse twee-moeder- en vader-moedergezinnen. Brouckaert documenteert een andere vorm van non-normatief ouderschap door te beschrijven hoe Vlaamse en Franse 'moeders zonder papieren' uit internationale (gender) praktijken putten voor de opvoeding van hun kinderen tot burgerschap. Bossaert rapporteert over geringe participatieverschillen tussen de meisjes en jongens in een Vlaamse schoolklas en de wijze waarop de leerkrachten die verschillen bovendien proberen te reduceren. Weerd en Rommes laten zien dat Nederlandse meiden weliswaar minder zelfvertrouwen en een negatievere attitude hebben ten opzichte van bètavakken – vermoedelijk onder invloed van de culturele stereotypen –, maar maken ook aannemelijk dat docenten die negatieve spiraal kunnen doorbreken met goede uitleg, enthousiasme, het uitdelen van complimenten en ander sociaal gedrag. Bügel, Al-

Foto: Elly Singer

berts en Zwitser helpen ons uit de droom wat betreft de jongenscrisis in het onderwijs. Hun analyses van de resultaten in het voortgezet en hoger onderwijs wijzen uit dat de gemiddelde jongen in de afgelopen jaren niet slechter is gaan presteren, maar dat de meisjes een inhaalslag hebben gemaakt.

Het beeldessay over ‘de genderfabriek’ onderstreept hoe sekseverschillen een eeuw geleden nog veel sterker werden uitvergroot en aangewakkerd in opvoeding en onderwijs. Dit essay is gebaseerd op Belgisch materiaal, maar de Nederlandse genderfabriek heeft er niet veel anders uitgezien.

Al deze bevindingen in het psychische en sociale domein lopen parallel aan wat Kirsten Jordan constateerde in haar overzichtsstudie over neurologische sekseverschillen. Inderdaad worden er sekseverschillen aangetroffen en doorgaans wijzen die wel in dezelfde richting, maar ook zijn ze meestal betrekkelijk klein. Grote en relevante verschillen worden echter niet *tussen*, maar *binnen* de seksen gevonden.

Anders dan in de internationale feministische debatten over en binnen kinderstudies klinkt er in de artikelen weinig kritiek door op de onderliggende waarden en normen. Kennelijk is het belangrijk dat kinderen in een lesbische setting een heteroseksuele identiteit kunnen ontwikkelen. Kennelijk is het in onze samenleving problematisch als leerlingen – en in het bijzonder meisjes – voor een cultuur-en-maatschappijprofiel kiezen. Kennelijk is het vanzelfsprekend dat het kind in deze studies vooral als object en zelden als subject verschijnt. Bovendien lijkt het er op dat het burgerlijk, cultureel mannelijk subject van de westerse landen nog steeds dominant is, zoals Burman en Stacey in 2010 constateerden. Wellicht kan dit aanleiding zijn voor een toekomstig themanummer waarin de aandacht vooral uitgaat naar veronderstellingen en context.

In hun opiniërende bijdrage hebben Hart-hoorn en Kraus zich gewaagd aan een analyse van de vertogen op grond waarvan mannen worden aangezet tot een actief vaderschap. Die vertogen blijken in de loop der jaren te zijn verschoven en baseren zich nu dikwijls op het stereotype van een *wezenlijke* andere inbreng die mannen zouden kunnen leveren, vanwege – hoe is het mogelijk – het evolutionaire verschil met vrouwen. Tenslotte zijn, voor wie tussen de regels doorleest, ook in de recensies en proefschriftsamenvattingen nog boeiende mechanismen van genderfabricage te ontdekken.

Rest ons nog hier onze dank uit te spreken aan het adres van dr. Dorian de Haan en dr. Ely Singer van Universiteit Utrecht. Zonder hun expertise was dit themanummer niet tot stand gekomen. Zij hebben ons niet alleen geholpen de onderwerpen in een breder kader te zetten, maar ook een belangrijk aandeel geleverd in het redactionele handwerk. Het inhoudelijk resultaat is echter de verantwoordelijkheid van de redactie. We hopen dat u er weer enige onderhoudende uren mee doorbrengt.

Noot

- 1 Nog tijdens de voorbereidingen voor dit nummer kopte *De Groene Amsterdammer* ‘Het nieuwe zwakke geslacht’ (30-6-2011) en *De Volkskrant* ‘Aparte lessen jongens en meisjes voorstelbaar’ (15-8-2011).

Literatuur

- Burman, E., & Stacey, J. (2010). The child and childhood in feminist theory. *Feminist Theory* 11(3), 227-240.
- Jordan, K (2010). The brain between sex and gender – women and men from a neuroscientific perspective. In I. Klinge & Wieseman, C., Sex and gender in biomedicine. , Theories, methodologies, results. Universitätsverlag Göttingen. Te downloaden via Creative Commons License 2.0 “by-nd”.